

Rynek warzyw w Polsce

Tadeusz Plichta

Produkty polskiego warzywnictwa i przetwórstwa warzywnego cieszą się duży uznaniem konsumentów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Są synonimem smacznej, zdrowej i bezpiecznej żywności. Pełnią niezwykle istotną rolę w prawidłowym żywieniu, ponieważ stanowią bezcenne źródło wielu składników odżywczych, m.in. witamin, związków mineralnych oraz błonnika. Należą do pokarmów niskokalorycznych. Regulują procesy trawienia i działają zakwaszająco, niektóre (czosnek, cebula, chrzan) zawierają substancje hamujące rozwój chorobotwórczych mikroorganizmów. Warzywom przypisuje się ważną rolę w profilaktyce chorób cywilizacyjnych.

Chociaż uprawa warzyw w Polsce zajmuje około 1,2% powierzchni zasiewów, udział warzyw w wartości towarowej produkcji rolniczej wynosi 9%. Zasoby ziemi i pracy stanowią duży potencjał dla rozwoju warzywnictwa, pomimo że warunki klimatyczno-glebo-we są mniej korzystne niż w Europie Zachodniej czy Południowej. Rozwojowi krajowego warzywnictwa sprzyjają: niskie koszty pracy, rosnąca siła nabywca konsumentów, rozwinięty przemysł przetwórczy oraz dogodne położenie geograficzne dla nawiązywania kontaktów handlowych. Przynależność Polski do jednolitego rynku europejskiego poszerzyła grono potencjalnych odbiorców, jednocześnie stymulując przemiany mające na celu zwiększenie konkurencyjności. Zmiany zachodzące w polskim warzywnictwie były możliwe dzięki poprawie organizacji i koncentracji produkcji, a także usprawnieniu dystrybucji.

Współczesna produkcja warzywnicza w Polsce łączy długą tradycję z nowoczesnością, co przejawia się w stosowaniu nowych technologii, specjalizacji produkcyjnej gospodarstw i wprowadzeniu nowych i wydajnych odmian. W 2013 roku warzywa gruntowe uprawiało około 90 tys. gospodarstw rolnych, a warzywa pod osłonami – 12 tys. gospodarstw. Średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych wynosiła 1,4 ha, a warzyw pod osłonami 0,5 ha.

Gospodarstwa rolne produkujące warzywa gruntowe zlokalizowane są na terenie całej Polski, a produkcja towarowa prowadzona jest przede wszystkim w województwach: mazowieckim, wielkopolskim, małopolskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim. Powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w Polsce wykazuje tendencję spadkową. W latach 2004-2014 zmniejszyła się z 208 tys. ha do 172 tys. ha, tj. o 17%. Mniejszy spadek notowany był w przypadku pomidorów i kalafiorów, najbardziej zaś zmalała powierzchnia uprawy cebuli, marchwi i kapusty. Spadek areалу rekompensowany był wzrostem plonów. Pozwoliło to na utrzymanie zbiorów warzyw gruntowych na wysokim, względnie stabilnym poziomie.

W Polsce, ze względu na klimat, uprawa warzyw gruntowych ma charakter sezonowy. W konsekwencji upowszechnia się uprawa warzyw pod osłonami, chociaż – z uwagi na niższe niż na zachodzie i południu Europy temperatury – istotnie większe są u nas nakłady energii, a więc i koszty tej produkcji. Szklarnie i tunele foliowe umożliwiają dostarczenie konsumentom pełnego asortymentu świeżych warzyw przez cały rok. W latach 2011-2014 areal uprawy warzyw pod osłonami rósł corocznie średnio o 3%. Największy wzrost dotyczył powierzchni uprawy w tunelach foliowych, z uwagi na mniejszy koszt ich budowy i mniejsze zużycie energii niż w przypadku szklarni. W produkcji szklarniowej stosowana jest bezglebowa technologia uprawy, natomiast w tunelach foliowych dominuje tradycyjna uprawa warzyw w gruncie lub na podłożu organicznym. Pod osłonami produkuje się zarówno warzywa do bezpośredniego spożycia, jak i rozsady warzyw gruntowych.

Roczna krajowa produkcja warzyw ogółem w latach 2011-2014 wynosiła od 4,9 mln ton do 5,6 mln ton, co czyni Polskę trzecim/czwartym producentem warzyw w Unii Europejskiej. Produkcja warzyw w Polsce stanowi około 9% zbiorów warzyw we Wspólnocie. Jesteśmy unijnym liderem w zbiorach marchwi jadalnej oraz buraków ćwikłowych. W produkcji kapusty zajmujemy 2. miejsce (po Rumunii) i 11. miejsce na świecie. Nasz kraj zaliczany jest również do największych europejskich producentów ogórków i cebuli.

W latach 2011-2014 produkcja warzyw gruntowych w Polsce kształtowała się na poziomie 4 - 5 mln

ton. Największy udział w produkcji miały: kapusta, marchew, cebula, buraki ćwikłowe oraz pomidory i ogórki. Zbiory warzyw spod osłon w latach 2011-2014 wzrosły z 0,7 mln ton do blisko 1 mln ton, a ich udział w zbiorach warzyw ogółem zwiększył się z 12% do 17%. W uprawie warzyw pod osłonami największe znaczenie miały pomidory (55 - 57%) oraz ogórki (26 - 31%). Mniejszy udział w produkcji miały papryka oraz pozostałe gatunki warzyw.

Ocenia się, że powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w 2015 r. była nieznacznie mniejsza niż w roku poprzednim i wyniosła 170,8 tys. ha. Najbardziej obniżył się areal uprawy kapusty i buraków. Zbiory warzyw gruntowych w 2015 r., według GUS, wyniosły 3880 tys. ton i były o 12,6% mniejsze od poprzednich lat w okresie 2011-2014. Warunki pogodowe od początku 2015 roku nie były sprzyjające dla większości gatunków i odmian warzyw gruntowych. W wielu rejonach wzrost późnych odmian warzyw przebiegał w ekstremalnie trudnych warunkach suszy glebowej i w bardzo wysokich temperaturach powietrza. Jakość warzyw ze zbiorów 2015 roku była gorsza niż w roku 2014, stąd większe były straty podczas ich przechowywania.

Produkcja warzyw gruntowych ze zbiorów 2015 roku była znacznie bardziej opłacalna niż ze zbiorów roku poprzedniego. Najbardziej wzrosła opłacalność i dochody producentów kapusty, marchwi, selerów i porów. Poziom cen i opłacalność uprawy warzyw gruntowych wskazuje na wzrost powierzchni uprawy większości warzyw gruntowych w 2016 roku.

Produkcja warzyw spod osłon, tak jak w 2014 r., wyniosła 968 tys. ton. Nieznacznie wyższe były zbiory pomidorów i pozostałych warzyw uprawianych pod osłonami (papryka, sałata, rzodkiewka, bakłażany itp.). Zmniejszyła się jedynie produkcja ogórków. Zapotrzebowanie na warzywa spod osłon nie zmieniło się znacząco. Spadek eksportu został zrekompensowany wzrostem popytu na rynku krajowym. W 2015 roku warzywa spod osłon stanowiły 20% łącznych zbiorów warzyw, wobec 17% w 2014 roku.

Ważnym czynnikiem stymulującym rozwój krajowej produkcji warzyw jest ich eksport. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej odnotowano wzrost wolumenu eksportu większości warzyw. Tendencję spadkową odnotowano jedynie w przypadku cebuli oraz

ogórków. W 2014 roku wolumen polskiego eksportu warzyw wyniósł 526 tys. ton i był o 42% większy niż w 2004 roku (w pierwszym roku członkostwa Polski w UE). Znacznie większy wzrost odnotowano w przychodach z eksportu. Wartość eksportu warzyw wzrosła 2,7 razy, do 258 mln EUR.

Wzrostowi eksportu sprzyjała dobra jakość polskich warzyw oraz konkurencyjne ceny. Głównymi odbiorcami polskich warzyw są kraje Unii Europejskiej (przede wszystkim Niemcy i Wielka Brytania), a także kraje Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). Eksportujemy głównie cebulę, pomidory oraz kapustę. Spośród krajów Unii Europejskiej, największymi konkurentami Polski w dostawach świeżych warzyw na unijny rynek są Hiszpania i Holandia.

W sezonie 2015/16 eksport warzyw świeżych zmniejszył się, w relacji do sezonu poprzedniego, o około 14% - do 390 tys. ton. Spadek zbiorów „złagodził” cenowe skutki embarga nałożonego przez Rosję na import warzyw z UE. Wyniki handlu warzywami w sezonie 2014/15 wyraźnie pokazują, że „utrata” rynku rosyjskiego nie została zrekompensowana wzrostem sprzedaży większości warzyw, głównie pomidorów, ogórków, papryki i kapusty pekińskiej, na inne rynki zbytu. Dywersyfikacji nie będą sprzyjać, mniejsze zbiory i wyższe ceny eksportowe większości warzyw.

Polska jest również importerem warzyw. Sprowadzane warzywa stanowią uzupełnienie zarówno krajowej oferty warzyw świeżych, jak i surowca do przetwórstwa. Skala importu warzyw w poszczególnych latach była uzależniona od podaży krajowej (zmieniającej się w wyniku rosnącej lub malejącej produkcji) oraz od zmian cen. Wolumen przywozu warzyw świeżych po akcesji Polski do Unii Europejskiej wzrósł 2,6-krotnie, do 536 tys. ton, a wartość blisko 3-krotnie, do 433 mln EUR. Do Polski importuje się głównie pomidory, cebulę, paprykę i ogórki. Spadek zbiorów krajowych w 2015 roku, spowodował zwiększenie przywozu większości warzyw. W sezonie 2015/16 najbardziej wzrósł import cebuli, kapusty, marchwi oraz brokułów. Nastąpił również większy przywóz pomidorów, dominujących w imporcie warzyw świeżych do Polski. Pomidory, tak jak ogórki, sprowadzane są w okresach braku lub niskiej produkcji w kraju. Utrzyma się tendencja wzrostowa przywozu papryki, sałaty, endywii, cykorii, bakłażanów, selerów nacio-

wych, cukinii, szpinaku i warzyw strączkowych. Krajowa podaż tych warzyw jest mniejsza od rosnącego zapotrzebowania rynku krajowego. Wzrosną ceny importowe większości warzyw, głównie warzyw ze strefy umiarkowanej.

Występujące na rynkach rolnych zakłócenia wynikające z różnych przyczyn (np. przyrodniczych czy ekonomicznych) powodują, że producenci rolni ponoszą znaczne straty, które zagrażają sytuacji ekonomicznej gospodarstw. W takich przypadkach niezbędne jest udzielenie specjalnego wsparcia, ograniczającego skutki poniesionych strat. Pomoc taka trafia również do producentów owoców i warzyw. W 2014 i w 2015 roku, w związku z wprowadzeniem przez Federację Rosyjską zakazu przywozu niektórych produktów z Unii Europejskiej, Komisja Europejska uruchomiła cztery transze tymczasowych nadzwyczajnych środków wsparcia dla producentów niektórych owoców i warzyw. W ramach realizacji trzech transz pomocy finansowej, do ARR wpłynęło ponad 7,2 tys. wniosków o udzielenie wsparcia. Z tytułu rozliczenia trzech transz pomocy, ARR do 30 września 2015 r. wypłaciła producentom rolnym ogółem 311,3 mln zł do 300,1 tys. ton owoców i warzyw, w tym do 212,1 tys. ton jabłek, 34,5 tys. ton kapusty oraz 34,4 tys. ton marchwi. Wsparciem objęto również 3,5 tys. ha, na których dokonano zielonych zbiorów/niezbierania głównie jabłek - 2,2 tys. ha, kapusty - 446 ha i marchwi - 330 ha.

W aspekcie efektywność i konkurencyjność krajowego rolnictwa ważne jest zrzeszanie się producentów rolnych. Wobec zaawansowanych zjawisk koncentracji w innych ogniwach łańcucha dostaw żywności integracja staje się jednym z pilniejszych zadań stojących przed rolnikami i wspierającymi ich instytucjami.

Kwestia ta została uwzględniona w unijnych regulacjach dotyczących wspólnej regulacji rynków produktów rolnych. ARR od 2015 r. została włączona w ten obszar działań i jest odpowiedzialna za: uznawanie i nadzorowanie grup i organizacji producentów owoców i warzyw, prowadzenie rejestrów ww. podmiotów gospodarczych, udzielenie pomocy finansowej na dofinansowanie funduszy operacyjnych, zatwierdzenie programów operacyjnych oraz monitorowanie wdrażania strategii krajowej dla zrównoważonych programów operacyjnych uznanych organizacji producentów owoców i warzyw. Według stanu na 30 września 2015 roku w Polsce funkcjonowało 119 wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw oraz 118 uznanych organizacji producentów owoców i warzyw. Zrzeszały one ogółem 7,4 tys. członków.

Źródło: IERiGŻ-PIB, ARR

